

Proces starzenia się populacji następujący w wyniku zmian w strukturze demograficznej społeczeństw stanowi olbrzymie wyzwanie dla polityki społeczeństw, dlatego uwaga zarówno polityków, jak i zespołów ekspertów nie tylko z gerontologii, ale także z wielu innych dziedzin nauki skupia się na określeniu szeroko ujmowanych determinantów zdrowego, aktywnego czy pomyślnego starzenia się. Wskazanie grup narażonych na ryzyko niekorzystnego starzenia się, związanego ze złym stanem zdrowia i jego negatywną samooceną wyznacza kierunki poszukania nowszych, bezpieczniejszych i efektywniejszych interwencji mających na celu zapewnienie długiego, zdrowego i satysfakcjonującego życia seniorów. To nowe podejście oznacza odrzucenie tradycyjnego medycznego podejścia do zdrowia i oparcie się na modelu biopsychospołecznym, pozwalającym na wielowymiarowe ujęcie wszystkich determinantów zdrowia.

Grupą czynników, które w ostatnich dekadach wzbudzały szczególne zainteresowanie w badaniach, dotyczących zdrowia i jakości życia osób starszych, były szeroko definiowane czynniki psychospołeczne. Wśród głównych uwarunkowań stanu zdrowia wyróżnia się obok statusu społeczno-ekonomicznego i miejsca zamieszkania, wpływ kapitału społecznego - a w szczególności takich jego aspektów jak interakcje społeczne, sprzyjające tworzeniu sieci relacji społecznych i pochodzących z nich różnych form wsparcia czy poziom zaufania społecznego oraz stopień uczestnictwa w życiu społecznym; niemniej należy wymienić także negatywne aspekty społecznych uwarunkowań takie jak przejawy dyskryminacji i wykluczenia, poczucie izolacji społecznej i samotności. Wybuch pandemii COVID-19 niewątpliwie wpłynął na zmianę wzorów życia społecznego zwłaszcza w populacji osób starszych. Pierwsze fale pandemii spowodowały gwałtowne ograniczenie kontaktów społecznych. W konsekwencji ograniczeń mobilności i lockdownu obserwowano wzrost izolacji społecznej, poczucia samotności, obniżenia ogólnego dobrostanu oraz większe ryzyko pogorszenia zdrowia psychicznego. Uleganie stresującym nastrojom społecznym (codzienne raportowania liczby zachorowań i liczby zgonów) wpływało znacząco na utrzymujące się poczucie zagrożenia. Utrudniony dostęp do opieki medycznej dodatkowo spowodował pogorszenie stanu zdrowia fizycznego i psychicznego. Obok pandemii pojawiło się nowe poczucie zagrożenia w postaci wojny w Ukrainie, stąd koniecznym wydaje się ustalenie skali występowania i nasilenia zmian w stanie zdrowia oraz weryfikacja dobrze udokumentowanych wcześniej zależności między czynnikami psychospołecznymi a stanem zdrowia i jakością życia osób starszych w tych nowych warunkach.

Celem badania będzie analiza porównawcza siły (roli) czynników psychospołecznych ważnych - z punktu widzenia badań nad procesem starzenia się populacji - w ponad dziesięcioletnim odstępie czasowym, między początkiem drugiej i trzeciej dekady XXI wieku. Aby ten cel osiągnąć muszą zostać zastosowane wysokiej jakości narzędzia badawcze i reprezentatywna próba populacji osób starszych w Polsce. Badanie pozwoli ocenić na ile zależności między takimi czynnikami jak status społeczno-ekonomiczny, kapitał społeczny (mierzony siecią społeczną, wsparciem społecznym, poziomem zaangażowania w życie społeczne, poziomem zaufania), poczuciem samotności, stopniem kohezji społecznej, występowaniem zachowań antyzdrowotnych są związane ze zmianami w stanie funkcjonalnym, stanie zdrowia i jakości życia, t.j. czy ich rola uległa wzmocnieniu lub osłabieniu na przestrzeni rozważanego okresu czasu.

Tematem godnym podjęcia w ocenie czynników związanych z procesem starzenia się jest rola masowego rozwoju nowoczesnych technologii służących usprawnieniu komunikacji interpersonalnej i zaangażowanie się osób starszych w wykorzystanie z tych technologii w codziennym funkcjonowaniu. Pytanie na ile nowe technologie komunikacyjne i informacyjne pozwalają na zbudowanie nowych form więzi społecznych, utraconych w okresie pandemii, głównie z powodu ograniczeń w możliwościach uczestnictwa w życiu społecznym oraz utraty bliskich osób, zwłaszcza w okresie występowania nadmiernej umieralności. Chcąc odpowiedzieć na to pytanie należy zbudować dobrej jakości narzędzia badawcze do kapitału społecznego uwzględniające aspekt korzystania z najnowszych technologii, przy równoczesnym założeniu, że to nowe narzędzie będzie na tyle proste aby mogło być używane w dużych badaniach populacyjnych, skierowanych do osób starszych. Nowość tego narzędzia będzie polegać na tym, że pozwoli ono na pogłębione przeanalizowanie na ile zdobycie umiejętności korzystania przez osoby starsze z nowoczesnych technologii sprzyja ich integracji społecznej z rówieśnikami i młodszymi generacjami oraz jest czynnikiem przeciwdziałającym wykluczeniu społecznemu i poczuciu izolacji społecznej. Zatem na ile nowoczesne technologie sprzyjają budowaniu kapitału społecznego bez barier wiekowych. Ten aspekt projektu jest nowy i nie był uwzględniany w większości dotychczas prowadzonych dużych badaniach epidemiologicznych z zakresu gerontologii.

Celem finalnym projektu jest zbudowanie nowego narzędzia mierzącego jakość życia osób starszych, w nowych uwarunkowaniach demograficzno-społecznych. Wraz z docenieniem roli wymienionych uprzednio uwarunkowań o charakterze makrostrukturalnym, które wpływać mogą znacząco nie tylko na indywidualną percepcję jakości życia przez osoby starsze ale również spowodować konieczność zmian i dodania nowych wskaźników odpowiadających wyzwaniom współczesności.